Prof. Tuula Linna

Perustuslakivaliokunnalle

Lausunto HE 216/2022 vp

laiksi ulosottokaaren 4 luvun 48 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Kiitän perustuslakivaliokuntaa tilaisuudesta saada lausua otsikkoasiassa ja totean kunnioittaen seuraavaa.

Nähdäkseni suojaosuuden korottaminen on liian kaavamainen keino ottaa huomioon kansalaisten kiristyvä taloustilanne. Ei ole perusteltavissa, että myös hyvätuloiset velalliset saavat huomattavan helpotuksen ulosotossa. Esimerkiksi 4 500 euron nettotuloa ansaitsevan velallisen velkojat saisivat n. 320 euroa vähemmän kertymää kuukaudessa.

Velkojien saatavat ovat osa heidän omaisuuden suojaansa. Osa velkojista on itsekin taloudellisesti heikossa asemassa (kuten rikosten uhrit ja muut vahingonkorvauksia perivät), ja kiristyvä taloustilanne tuntuu myös heidän taloudessaan. Ei voida pitää perusteltuna sitä, että he saisivat yhtäkkiä satoja euroja vähemmän kertymää kuukaudessa hyvätuloisen velallisen ulosotosta.

Ulosoton suojaosuutta ehdotetaan korotettavaksi 19,90 eurosta 29,52 euroon per päivä. Korotus on siis lähes 50 %, toisin sanoen huomattavan suuri, joskin väliaikainen.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, perustuslakivaliokunta on katsonut, että perustuslaissa turvatun omaisuudensuojan asianmukainen huomioon ottaminen tarkoittaa sitä, että velkojan aseman heikentyminen ei saa muodostua velkojan kannalta kohtuuttomaksi. Omaisuuden suojaan puuttuvaa sääntelyä tulee arvioida oikeasuhtaisuuden lisäksi myös perusoikeuksien muiden yleisten rajoitusedellytysten kannalta (ks. PeVL 33/2002 vp). Velallisten selviytymismahdollisuuksien edistäminen sekä pyrkimys turvata ihmisarvoinen elämä ylivelkaantuneille perheineen on katsottu perustuslakivaliokunnan käytännössä hyväksyttäviksi perusteiksi puuttua velkojan varallisuusarvoisiin oikeuksiin. Edelleen esityksessä todetaan, että omaisuudensuojaan kohdistuvan sääntelyn on oltava riittävän tarkkarajaista ja täsmällistä. Sääntelyn on otettava eri osapuolten oikeudet ja velvollisuudet oikeasuhtaisesti huomioon esimerkiksi niin, ettei se muodostu jonkun osapuolen kannalta kohtuuttomaksi taikka perusteettomasti jotakuta syrjiväksi tai suosivaksi.

Seurauksena esityksestä nähdäkseni on, että hyvätuloisten velallisten velkojat perusteettomasti joutuvat tyytymään nykyistä pienempään kertymään ilman, että kyseinen velallinen olisi sellaisen suojan tarpeessa, jolla esitystä perustellaan. Pelkästään se seikka, että kun valitaan pienituloisten velallisten suojaamiseksi suojaosuuden korottaminen, siitä seuraa – järjestelmän rakenteesta johtuen – myös hyvätuloisimpien velallisten perusteeton suosiminen, ei voine olla riittävä peruste hyvätuloisten velallisten suosimiselle. Olisi tullut ehdottaa sellaisia pientuloisten velallisten helpottamiskeinoja, joihin tällaista epätoivottavaa heijastusvaikutusta ei sisälly.

Tällainen muunlainen keino olisi ollut esimerkiksi ns. tulorajaulosmittauksen ulosmittaussäännön lieventäminen niin, että velallinen saisi suojaosuuden lisäksi pitää itsellään – nykyisen 1/3:n sijasta – esimerkiksi ½ tai 2/3:aa suojaosuuden ylittävästä tulon osasta.

Toinen mahdollisuus helpottaa väliaikaisesti ulosottoa olisi se, että tulorajaulosmittauksessa velalliselle voitaisiin antaa vapaakuukausia jo ensimmäisenä ulosottovuotena. Tämä keino on myös mahdollista yhdistää edellä mainittuun tulorajaulosmittauksen lievennykseen. Tällöin velallisen käyttöön kuukausittain jäävä summa olisi suojaosuus + osa sen ylittävästä määrästä (1/3, ½ tai 2/3) + vapaakausien tuoma helpotus kuukautta kohden laskettuna jo ensimmäisenä ulosmittausvuotena.

Lisäksi eräs mahdollisuus tehostaa pienituloisten ulosmittausta olisi se, että valtio luopuisi taulukkomaksusta tulorajaulosmittauksessa. Tällöin velallisen velka lyhentyisi nykyistä tehokkaammin ilman, että velallisen käyttöön jäävä määrä pienentyy.

Viime aikaisia ulosoton esityksiä on valitettavasti vaivannut koordinoimattomuus. Vasta hetki sitten eduskunnalle on annettu esitys velallisille myönnettävistä helpotuksista. Nähdäkseni puheena olevasta esityksestä (HE 216/2022 vp) puuttuu jakso ”Suhde muihin esityksiin - Esityksen riippuvuus muista esityksistä”. Mikä on esityksen HE 142/2022 vp ja tämän esityksen yhteisvaikutus? Esitys HE 142/2022 vp mainitaan kerran ohimennen (ja toisen kerran lausunnonantajaa siteerattaessa). Näillä esityksillä kuitenkin on keskinäisvaikutuksia.

Todettakoon myös, että velallisen suojaosuuden ja takuueläkkeen vertaaminen perustuu väärinymmärrykseen. Takuueläke on eläkkeen saajalle jäävä rahamäärä. Suojaosuus on sen sijaan suojaosuus laskennallinen määre, joka ei koskaan ole se summa, joka jää ulosottovelalliselle käyttöön vaan ulosottovelallinen saa aina 1/3:n suojaosuuden ylittävästä tulon määrästä sekä pitkittyneen ulosoton tapauksessa vapaakuukausia. Lisäksi eläkeläisten ja muiden asumistukijärjestelmät saattavat olla erilaisia. Suojaosuuden ja takuueläkkeen vertaaminen ”paljaina lukuina” ei ole perusteltua, koska luvut eivät ole vertailukelpoisia.

Vaikka voidaan esittää kysymys siitä, onko velkojien vai yhteiskunnan asia lieventää kotitalouksien kiristyvästä taloustilanteesta koituvaa ahdinkoa, en sinällään vastusta väliaikaista helpotusta pienituloisille velallisille. Samalla kuitenkin totean sen vaaran, että kokonaan ulosoton ulkopuolelle jääminen kerryttää helposti velkamäärää niin suureksi, että pelkkä tulon ulosmittaus ei riitä, vaan joudutaan realisoimaan esimerkiksi asunto. Lisäksi suojaosuuden nostaminen käytännössä johtaa niiden pienituloisten luottokelvottomuuteen, jotka jäävät ulosottomahdollisuuden ulkopuolelle.

Kaiken kaikkiaan pidän esitystä liian kaavamaisena omaisuuden suojan edellyttämän tarkkarajaisuuden kannalta ja ristiriidassa oikeasuhtaisuuden vaatimuksen kanssa ottaen huomioon, että ehdotettu malli suosii myös kaikkein suurituloisimpia ulosottovelallisia aiheuttaen vahinkoa heidän velkojilleen. Ongelmallista myös on, että esitetty malli ei anna helpotusta keskituloisille, jotka kuuluvat 1/3 nettotulosta ulosmittauksen piiriin. Keskituloiset jäävät usein myös sellaisten sosiaalietuuksien ulkopuolelle, jotka koskevat pienituloisia tulorajaulosmittauksen piiriin kuuluvia.

Helsingissä 7.11.2022

Tuula Linna, OTT, VT
Prosessioikeuden professori
Helsingin yliopisto
tuula.linna@helsinki.fi
050 311 93 50